JURGIS KUNČINAS

Tūla

Leedu keelest tõlkinud
Tiina Kattel

SA Kultuurileht

Tõlgitud väljaandest:
Jurgis Kunčinas
Tūla
Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1993

Raamatu väljaandmist on toetanud Leedu Kultuuri Instituut.

Toimetanud Katrin Kern
Korrektuuri lugenud Lauri Eesmaa
Kujundanud Maris Kaskmann

© Jurgis Kunčinase pärija, 1993
© Tõlge ja saatesõna. Tiina Kattel ja Loomingu Raamatukogu, 2025
© Kaanefoto. Brigitte Friedrich, Sueddeutsche Zeitung Photo, 2002. Alamy

Kolleegium
Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull,
Maria-Kristiina Lotman, Ilona Martson, Elle-Mari Talivee, Marek Tamm,
Jaak Tomberg, Udo Uibo

Toimetus
Harju 1, 10146 Tallinn
Tel: 627 6425
E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkinud Pakett

ISSN 1406-0515
ISBN 978-9916-755-72-3 (trükis)
ISBN 978-9916-755-73-0 (epub)

Kuis tärkab kevad,
Nii ärkasin elule minagi.
Mulle sind Kõigeväeline saatis,
Ainult mind sulle mitte!

Jonas Aistis

I

Räägi mulle, Tūla, sosista mulle, kui ehakuma valab üha punakama helgiga üle kõrged, juba niigi punased Bernardiinide kiriku[1] müürid, kui kõigi oma sildade all pulbitseb laavana Vilnelė, kõige raevukamalt siin, Bernardiinide kiriku juures, kui harvad möödujad lisavad rasket vihmapilve märgates sammu ja end pelglikult kooldu vedades oma linnaurgudesse kiirustavad, kui pilv ripub juba täitsa lähedal – Bekesi[2] ja Panonietise mäe kohal, järsaku tumepunase paljandi kohal – räägi minuga, ütle mulle, mis meenutab meile nakkushaiguse kombel klammerduvat armastust, seda südatalvistes hoovides väljakisendamata, see-eest ka linnaräppa täis pildumata – sellist hilinenut ja kellelegi mittevajalikku – mittevajalikku koguni sellele paduvihmaks valmistuvale tänavale, vanade puude salule kaldal, koguni Bernardiinide kiriku ülevalanud ehakumale ja sellele üha lähenevale pilvele, mis on juba peatunud hallika Bekesi tornikese kohal, mis, no ütle mulle, mis?

Ütle mulle, Tūla, ütle, sest vaid sina üksi suudad vastata neile justkui tolle pilve kombel õhus rippuvatele küsimustele; vaid sina, sest loodus on linnas alati pisut ebatõeline – liig pühalik või mis? – ja tumm. Veel mitte dekoratsioon, mitte mulaaž, mitte butafooria, aga enam mitte ka loodus. Ütlen sulle. Vaata, Tūla, ma tulen su armetusse eluruumi üle Vilnelė katuseta silla, mille all igavesti pulbitseb mustjasrohekas hädavaevu heledama vahuga vesi, tulen su akendesse, su silmisse, milles peegelduvad vaid madal taevas ja Bernardiini kiriku tornid, tulen su kudedesse, su luude kirkusse, su ürgseisse närvesse, mis riivamisel värahtavad ja päästavad valla heli: tuule müha, vee vulina, rohu kahina, aga tugevamal puudutusel pingulduvad ja helid valjenevad – kuulen ootamatult kohutatud loomakese piiksumist, kellelegi midagi jonnakalt seletava öölinnu häält, kuulen tiibade lehvimist pea kohal ja näen silmi – salapäraseid videvikulinnu silmi su lõuendvalgel näol; sinu

1 Bernardinų – ametlikult Vilniuse Assisi Püha Franciscuse kirik, aga kutsutakse Vilniuse Bernardiinide kirikuks. Asub Vilnelė vasakul kaldal (Maironio tänav 10) Bernardinų pargi kõrval. Poolas ja Leedus on frantsiskaanid tuntud ka bernardiinide nime all. – *Siin ja edaspidi tõlkija märkused, kui ei ole märgitud teisiti.*

2 Gáspár Bekes (1520–1579) oli üks Transilvaania vürsti ja Rzeczpospolita kuninga Stefan Batory tuntumaid kindraleid, Liivi sõja kangelane. Et ta oli arianismi toetaja, keeldusid Vilniuse kristlikud surnuaiad teda matmast, seega maeti ta Vilnelė jõe kaldale künkale, see koht sai tuntuks kui Bekesi mägi. XIX sajandil hävitasid tulvaveed suurema osa Bekesi hauast ja selle tähisest.

silmad, Tūla, linnu silmad ja pilve silmad; ma tulen, heites kuuvalguses rasket varju möödunud päevale, tulevale päevale ja meie kahe saabuvale ööle, sellele linnale, mis imes meid kaht oma tumedasse üska ja sülitas välja koos muda, savi, kõigi potikildude ning anumatega, ja ka vanade rahadega, mis pole käibel ei selles ega teises ilmas – kas me oleme selles kunagi päriselt elanud? Murtud, kõvera varju heidan ka Bekesi ning tema väejuhi Vadušas Panonietise mäele, mille kohal ripub ikka veel see ähvardav, torminiiskusest turdunud pilv...

Sinu eluruum, Tūla, on täis riputatud tuhmjaid maale, millel hallitab leib ja karjamaal söövad vagurad loomakarjad, see on raamatukastide, reproduktsioonimappide, kõiksugu märkmete, riiete, häälte ja mälestustega täidetud kastide alla mattunud, eluruum, kus sageli kõõksatab veevärk ja kus maalidel vanades pokaalides ladestub pruunideks kristallideks tardunud vein; ma tulen su vaevu avatud kuivadele huultele, mille taga mustendab suuõõs; seal, jah seal peidavad end su aeglaselt, peaaegu silp silbi haaval lausutud sõnad – kõik need on tähtsad vaid mulle; räägi, Tūla: tõusevad need ju otse sügavusest, kõigist paigust su lamedas, kannatlikus kehas, mis kurnatud tardumusest, piinast, haigustest ja ükskõiksusest...

Räägi mulle, Tūla, jutusta ja meenuta, sosista, kui ma tulen südaööl, vanalinna koerte usaldusliku klähvimise saatel, kui ületan kummitusliku Olandų magistraaltänava ja ilmun läbi niiskete Filaretų tänava hoovide viirastusena nähtavale Polocko tänava sirgel otse Bernardiinide kalmistu juures – kogu see ebaõdus tilluke maailm on minu jaoks seotud vaid sinuga, Tūla, ja bernardiinidega, kuigi neid pole enam ammugi... kes ütles, et enam pole? Oma jalajälgedega lobjakasse lumme justkui selle kvartali topograafilist kaarti joonistades, möödudes rojudeturust, apteegist, kala- ja kingaäridest, laskun su juurde, laskun ja ilmun pinnale Vilnelė jäisel kaldal, ja vanalinna kuupaistest üle ujutatud osa sarnaneb tõepoolest mingi üleloomuliku olendi poolt hoolikalt joonistatud ja värvitud vana linnaplaaniga... Ma olen juba siin, juba siin, aga Bekesi mäe kohal ripub ikka veel too kotjas pilv, küllap juba kontkaledaks kangestunud, kivistunud nagu hall betoonplokk – juba on ta muutunud kunagistest kirgastest vihmapiiskadest ihulikuks õnnetuse kuulutajaks, aga mina kõnnin su poole, hoolimata enam ei külmast ega ka lootusetusest, hilisest tunnist, silla käsipuu

juures seisvast siniste prillidega pimedast mehest; sildu enam märkamata astun vahutavasse raevukasse vette, ja libastudes lihvitud kividel, ukerdan sinu kaldale, Tūla, ja näib, et mu pea kohal sinetab hiigelsuur sirelipõõsas: murran ja hoian mõlemas käes puhta valge pilvena kohevat sirelikimpu – joovastavat, käharat, elujõust pakatavat, tilkuvatest hõbeniredest niisutatut – ja astun väsimusest vankudes valge tiibukseni, millel ripub kuulidest auklikuks lastud sinine postkast, ja nüüd, Tūla, olengi vaevalt mõne sammu kaugusel sinust, su kähedast häälest, kehakiududest, su salajasimaist soppidest...

Sosista, hinga vaevukuuldavalt, kui ma mõlemad ilmatusuured sirelikimbud kokku litsun ja ööseks praokile jäetud õhuaknast sisse lendan, võlvide all liuglen – hääletu nahkhiir – ilma hääle, ilma kahinata, olles kõik armastuse ja lootusetuse sõnad kindlalt sulgenud lendava öölooma pisitillukesse koljusse, ettevaatlik, et mitte peletada lendu teisi vaime, kes passivad peale, et anastada su hing, keha, mõistus, su salajasimad mõtted, su väärikus, pisarad, jõelainetena virvlevad väikesed rinnad, sind tervenisti, Tūla; lendan sisse, ja haakunud jalgadega su kambri kaarjasse võlvi, kuulan, kuidas sa hingad, kuidas sulab härmatis su alveoolidel, kuidas veri su unises kehas veel ühe ringi teeb, kuidas sa endale märkamatult räägid pildil hallitava leiva, mälestusi täis kastidega, näen kuuvalguses su pikki konte, vaagnaluid, pärlmutrist pealuud lühikeste juuste all, näen, kuidas mingi väike helendav mardikas kõnnib su kõhul, kukub nabaauku ja ei suuda sealt enam kuidagi välja ronida – nii tilluke on ta...

Mu ergud, linnaelust kurnatud sõõrmed värahtavad, aga mul pole enam varuväljapääse, mul pole varutundeid, varuosi oma ebatäiusliku nahkhiirekeha tarvis, ehk seepärast on mu armastus nii lühike – joovastav ja terviklik –, see ei saa enam midagi kaotada ega võita; seepärast valvan ma koos sirelitega lae all su madala aseme kohal, näen, kuidas sa sünges unes viibides käe tagasi heidad, kuidas paljastub põkslev südameala, ja siis, siis langeb täiesti ootamatult su rinnale kahe rohelise lehega sinakas sireli õiekobar – ma vehklen nahksete tiibadega ja sireleid sajab juba vihmana – kobarate, sületäite, okste kaupa: violetsed, rohekad, õietompudeks kumerdunud õrnad sirelid, tead küll, sellised puhkevad õide ja närbuvad linnalähedastes metsistunud aedades, kus kunagi seisid talud – metsaveertes, ajahambast puretud vundamentidel...

Sirelid pudenevad külmas õhus keereldes, katavad õitega su juuksed, langevad su nutmata pisaratele, kleepuvad su praotunud huultele, mähkuvad salkudena ümber su peene kaela, laskuvad tumedate laikudena su kõhule, katavad voodi, põranda, kastid tolmunud mappide ja mälestustega, langevad ööks valmis pandud veekannu, ja teised kobarad, kimbud, õied keerlevad maandumiskohta leidmata õhus edasi, ja hajuvad siis väikesteks tähekesteks, meenutades meresügavike fantastilisi olendeid. Aga mina sukeldun pimedusse ja löön end valusalt vastu aknaklaasi ära – päris nahkhiirel ei juhtuks sellist asja mitte kunagi! Naeratan, ajan hambad irvi, aga pisitillukesest hiirekoonust immitseb musta verd. Keegi ei näe, kuhu see tilgub... No kuhu siis? Must veri nõrgub su voodile, imbub vastutahtsi läbi kanga ja tilgub siis mustadele klinkertellistele su igavese aseme all, Tūla, Tūla...

Selili hallikal aknalaual lamades näen ma veel, kuidas Bekesi mäele vajunud pilv liigahtab äkki ja sööstab siis ennenägematust kiirusest lausa vihisedes otse apsiidiga maja poole Vilnelė kaldal, otse meie poole, sinu poole, Tūla, minu poole...

II

Toona elas Tūla kahe silla vahel – selle kaetud modernse, mis viis Tūla endise instituudi ukseni, ja selle funktsionaalse betoonist tehtu otse vana Bernardiinide kloostri juures. Ja nii oma üürikorterisse kui suitsusesse linna kõndis Tūla üle viimase – instituudis tal enam asjatoimetusi polnud. Ka mina siirdusin Užupise tumedasse üska ikka vaid betoonsilda mööda – pikka aega ma isegi ei kahtlustanud, et ainsas nende kahe tugeva, võrdlemisi uue silla vahel kõrguvas apsiidiga majas tiirutab ringi tema, Tūla – vilksatab siin hommikuti ja õhtuti, toob siia külalisi: kiilaspäiseid ja põskhabemetega kunstnikke või oma sõbratare, kes näisid olevat kooruvatelt freskodelt maha astunud, samuti kaunite kunstide austajaid...

Kaetud sild nägi kaugelt isegi šikk välja; halva ilmaga nägin, kuidas sel tarduvad laiades mantlites ja kitsastes, vaevu pahkluudeni ulatuvates pükstes noored paarikesed. Seda mööda vantsisid ka väikesed kortsus, kuid oma väärtust tunnetavad Baski barettide ning jäägrikaabudega professorid, sageli lehvis sealt üle ka minu tuttav, vibalik